

Štěpán, Ludvík

Zásadní publikace o dějinách české literární polonistiky

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2004, vol. 53, iss. X7, pp. 136-138

ISBN 80-210-3357-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103147>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Античные отголоски в современной русской поэзии (3–12); tuto tradici zkoumají také příspěvky M. V. a V. M. Volščukových (Grodno), A. Z. Cisyka (Minsk), O. G. Protopčuka (Minsk), G. A. Kečka (Grodno), V. A. Korotěščikovové (Grodno), N. S. Kostěnka (Gomel), L. N. Gardanovové (Grodno), A. A. Skakuna (Sankt-Petěrburg), I. B. Kravčuka (Grodno) aj. Tématy jejich statí jsou např. problematika starofeckého románu, etiky a filozofie, víry v starofecké poezii, byzantologických okruhů, antické a středověké koncepte času v lyrice A. Puškina, podstatné je také studium biblických motivů v nové literatuře (např. u U. Karatkěviče), antických motivů u J. Iwaszkiewiczze apod.

Z prvního svazku vynikají kromě anticko-biblických aluzí studie koeditorky T. Avtuchovičové (Grodno) *Риторические механизмы орнаментального стиля* (vychází také z prací S. Averinceva zkoumá zejména linii A. Bestužev-Marlinskij – N. Leskov – A. Belyj), V. S. Bajevského (Smolensk) *Лингвистическое, семиотическое математическое компьютерное моделирование в истории литературы и поэтики*, I. S. Skoropanovové *Аструктурированные произведения русских постмодернистов*, G. Něfaginové (Minsk) o V. Kazakovovi, O. L. Kalašnikovové (Dněpropetrovsk) *Цветовой символ в прозе В. Макашина* aj. Většina materiálu je ruské nebo východoslovenské provenience, výjimky potvrzují pravidlo (např. O. B. Zolotuchina z Minska píše o východní inspiraci Hermanna Hessa, 173–178).

Druhý svazek je více soustředěn do bělorusko-ukrajinsko-litevsko-polského okruhu, i když i tu najdeme v jiné stati, z nich zejména práce T. J. Šnareviče (Minsk) o prostoru v pohádkách německého romantismu, I. V. Banach (Grodno) o objektivitě v Puškinově Cestě do Erzerumu (Arzrumu), najdeme tu i kreativní studii V. J. Burlaka (Minsk) o hračkách v poezii počátku 20. století (41–44), studii V. M. Ponomarjovové (Slonim) o drobné próze J. Zamjatina (45–49), celkem početně jsou zastoupeny germanistické a amerikanistické práce (comics).

Důležitou součástí jednotlivých studií je komparativní přístup a citlivé žánrové povědomí. Jistou slabinou je převaha analytického konstatování nad pátráním po kauzalitě: proč se v současné ruské literatuře vyskytuje tolik reflexí antiky a křesťanství, proč nás dnes tolik zajímá rétorika, proč se vracíme k Otcům a dětem, k Dostojevskému? Tyto otázky se lehce kladou, ale těžce se na ně odpovídá, vyhnout se jim však nemůžeme: jinak by naše práce pozbyla smyslu.

Ivo Pospíšil

ZÁSADNÍ PUBLIKACE O DĚJINÁCH ČESKÉ LITERÁRNÍ POLONISTIKY

Krystyna Kardyni-Pelikánová: *Uwiedzeni przez polską literaturę. Czeska polonistyka literacka*, Fundacja Centrum Międzynarodowych Badań Polonistycznych, Wydawnictwo – Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2003, 288 s.

Dlouholetá pracovnice Ústavu světové literatury ČSAV v Brně a spolupracovnice polonistiky na FF MU profesorka Krystyna Kardyni-Pelikánová se ve své vědecké práci soustředila především na polsko-české literární vztahy, jak dosvědčují tituly jejích knižních prací: *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego* (1975), *Karel Havlíček Borovský w kręgu literatury polskiej* (1986) a *Polsko-czeskie spotkania literackie. Komparatystyka. Genologia. Przekład* (2000).

Rovněž nejnovější publikace *Uwiedzeni przez polską literaturę. Czeska polonistyka literacka* je z tohoto rodu, i když tentokrát je věnována „czeskim badaczom, nauczycielom i krzewicielom wiedzy o literaturze, języku i kulturze polskiej“, jak vyplývá z autorčiny dedikace. Jde o zásadní sbírku studií a profilů, která konečně po dlších pracích v jistém smyslu na historické ose syntetizuje fakta o české polonistice. Pelikánová do knihy shrnula své dosavadní práce, které od roku 1973, ale převážně v devadesátých letech 20. století, otiskovala v různých časopisech, sbornících i slovnících, a umožnila tak zájemcům komplexní pohled na tuto problematiku. Kniha je rozdělena do dvou částí: v první jsou studie, ve druhé medailony již nežijících českých polonistů, počínaje J. E. Purkyně.

Úvodní autorčino *Wprowadzenie* nastiňuje metodu, jakou postupovala. Sama přiznává, že se původně chtěla pohybovat „mezi historií a teorií recepcí“ či nalézt „pohyblivé hranice významů“,

ale nakonec prostě vzdala hold všem těm, kteří byli doslova „svedeni polskou literaturou“. A snažila se naznačit, jak si oni „podlehnuvší“ a „uhranutí“ polskou literaturu osvojili a vyrovnali se s ní – při zprostředkování čtenářům jiného společenského a kulturního prostředí.

Pro to, co česká polonistika od počátku dodnes udělala a jak si s tak mnohotvárným fenoménem, jímž polská literatura bezesporu je, poradila, o tom K. Kardyni-Pelikánová píše v nástinu dějin polské literární polonistiky, v rozsáhlé a fundované studii *Od polonafilstwa do nauki o literaturze polskiej*. Svoje poznámky o vývoji vědecké práce o polském jazyku a literatuře v Čechách, na Moravě a ve Slezsku začíná od úsilí českých národních obrozenců (Dobrovský, Puchmajer, Jungmann, Špachta, Šafařík, F. L. Čelakovský ad.) a první část dovádí k ustavení samostatné Katedry polského jazyka a literatury na UK v Praze. V dalších třech podkapitolkách se věnuje polonistice v jednotlivých centrech a organizaci studia polonistiky v ČR, nejrozsáhlejší sekvence pak shrnuje polonistické výzkumy u nás po druhé světové válce. Autorka zaznamenala to nejdůležitější, co charakterizuje českou polonistiku a zvýraznila všechny důležité osobnosti, které se na jejím vývoji podílely a podléjí, a také přfnos jejich vědecké práce. Stojí za zaznamenání, že po pionýrské práci Poláka Mariana Szyjkowského a jeho žáka Karla Krejčího, který položil základy už skutečně české polonistiky, se jádro vědecké i pedagogické práce přesouvá spíše na Moravu, tedy do Brna, Olomouce a Ostravy, kde polonistická centra mají nejvíce studentů a produkují nejvíce literárně-vědných i lingvistických prací.

Kratší studie *Na marginesie teorii recepcji (W sprawie dialogu dzieł polskich z czeskim odbiorcą)* má spíše teoretický než literárněhistorický charakter a dané téma nahlíží z evropského kontextu. Zajímavý je text *Šafařík i Mickiewicz: Oświeceniowa i romantyczna koncepcja dzieł literatury słowiańskich w świetle genologii*, který přináší konfrontaci chápání literatury dvou velkých osobností české a polské literární historie na platformě slovanských literatur jako celku.

Na tuto problematiku navazují studie o velkých polských romanticích, i když souvztažnost děl A. Mickiewicze, J. Słowackého, Z. Krasińskiego a C. K. Norwida k českému prostředí je obeznána pokaždé z jiného úhlu. U Mickiewicze (*Czeskie lektury dzieł Adama Mickiewicza*) se autorka zaměřila na recepci jeho děl u nás a na jeho překladatele a vykladače a rezultat vyznívá pro naši stranu velice pozitivně, stejně jako jsou přfnosné „cizí“ pohledy na tohoto velkého polského i evropského romantika (např. práce L. Hofmanna, J. Máchala, J. Heidenreicha-Dolanského, K. Krejčího aj.). Rovněž ohlas díla Juliusze Słowackého u nás, jak potvrzuje studie *Twórczość Słowackiego w polskich ujęciach krytyczno- i historycznoliterackich*, byl imponující. Pelikánová zaznamenává úsilí M. Szyjkowského a celé plejády českých znalců básníka díla i polonofilů a snaží se sumarizovat různorodost pohledů českých kritiků a literárních historiků (Kvapil, Matouš, Máchal, Wollman, Krejčí, Jechová ad.) i přístupy překladatelů.

Poněkud odlišný charakter má text nazvaný *O rzekomej „pomyłce czeskiego smaku literackiego“*, czyli za co Czesi kochali Agaj-Hana Krasińskiego. Autorka vyšla z faktu, že romantická historická poema Krasińskiego Agaj-Han (1834), výjimečná svou versologickou kompozicí i ozvukením evropského gotického románu, se těšila nevšednímu zájmu českých čtenářů a snaží se na pravou míru uvést Szyjkovského podezření o nepřilíh dobrém „českém uměleckém vkusu“; zejména snesením důkazů o tom, že pro české čtenáře i vykladače básníka měla skladba typický slovanský charakter se vším všudy. Pasáž o Norwidovi *Czeszy tłumacze Norwida, czyli Cztery zapisy konkretyzacji translatorskiej jednego wiersza* začíná K. Kardyni-Pelikánová přehledem osobností, které se u nás o polského básníka zajímaly, psaly o něm a překládaly jej. Jádro však spočívá v porovnání překladu erbovní básně Klaskaniem mając obrzękłe prawice z cyklu drobných veršů *Vade-mecum* (básně vznikaly v různých časových obdobích a formu cyklu dostaly v letech 1865–66), jak se o to postupně pokusili Emanuel Masák, Jan Zahradníček, Václav Renč a Jan Pilař (autorka také v přfložce tyto překlady otiskuje a doplňuje je o úryvek přeložený Pavlou Maternovou).

Druhou část knihy Krystyny Kardyni-Pelikánové tvoří, jak jsem již naznačil, deset medailonů zesnulých českých polonistů s titulem *Z Pól Elizejskich czeskiej polonistyki literackiej (sylwetki)*. Autorka je pro přehlednost seřadila nikoli chronologicky, nýbrž abecedně a týkají se: *Otakara Bartoše* (1928–1995), *Ladislava K. Hofmana* (1876–1903), *Karla Krejčího* (1904–1979), *Jiřtha Krystýnka* (1913–1991), *Emanuela Masáka* (1883–1964), *Josefa Matouše* (1881–1971), *Jana Pilaře* (1917–1996), *Jana Evangelisty Purkyně* (1787–1869), *Václava Štulce* a polsko-českého polo-

nisty *Mariana Szykowského* (1883–1952). Není možné se v rámci recenze zastavit u jednotlivých profilů, je však třeba přiznat, že Pelikánové se podařilo shromáždit objektivní materiály, ocenit autory pro jejich uhranutí polskou literaturou a udržet kontinuální hodnotová měřítka.

Ohlédneme-li se za celkem, musíme Krystyně Kardyni-Pelikánové vzdát velký dík za vskutku fundované a také zapálené zaujetí, které – jako původem Polka, která se vdala za Čecha – věnovala zmapování dějin české polonistiky a tvorbě portrétů jejích nejvýznamnějších aktérů. Myslím si, že příznačný pro její počin je text na první straně obálky, který má publikaci stručně charakterizovat a potenciálním zájemců doporučit: „*Knižka je vynikajícím příkladem literární komparatistiky – její autorka klade otázky, v perspektivě dějin literatury, v čem spočívají rozdíly v chápání dvou sobě blízkých literatur: české a polské? Co rozhodovalo o české recepci Mickiewicze, Słowackého a Norwida? Kdo byli učenci, kteří Čechům přibližovali polskou literaturu? Tato knížka, zkomponovaná ze studií dokonale podložených dokumentárním materiálem, je nezbytná pro slavisty i pro každého, kde se zajímá o historické vztahy české a polské kultury.*“ (překlad L. Š.) K tak pregnantní charakteristice na závěr není co dodat.

Ludvík Štěpán

ŽIVÁ BIBLE

František Kautman: *O smyslu oběti. Biblické reflexe.* Redakce: Jan Majcher a Vladimír Novotný. CHERM, Praha 2003.

Libuši Brodové věnoval František Kautman (roč. 1927), básník, prozaik, literární vědec a esejista (mj. *Boje o Dostojevského*, 1966; *St. K. Neumann. Člověk a dílo – 1875–1917*, 1966; *Literatura a filosofie*, 1968; *F. X. Šalda a F. M. Dostojevskij*, 1968; *Masaryk – Šalda – Patočka*, 1990; *Svět Franze Kafky*, 1990, něm. 1996; *Dostojevskij. Věčný problém člověka*, 1992; *Polarita našeho věku v díle Egona Hostovského*, 1993; *K typologii literární kritiky a literární vědy*, 1996; *O literatuře a jejích tvůrcích*, 2001) dvě své reflexe, které vznikaly v létě 1980 a ovšem – vzhledem k politické situaci země i autora – nemohly ve svém čase vyjít.

Zdá se, že jejich datace není náhodná: roku 1979 vyšel v češtině tzv. ekumenický překlad bible a práce s texty v tomto svazku dokládá, že to byl pro Kautmana podstatný impuls. Pamětníci vědí, že ani tento překlad bible se nedal sehnat v běžné distribuci, kupoval se na farách a od známých, často přes dvě či tři ruce. I když je ze stylizace a formulování klíčových problémových okruhů patrné, kdy text vznikl (po helsinské naději roku 1975 opětne zmrazení mezinárodní situace a nebezpečí konfliktu), řada jeho vět je až neuvěřitelně živá dodnes. Především se tu setkává Kautman jako rusista, znalec Dostojevského a analytik židovského tématu s díly, která vznikala v židovském prostředí a již před tisíci lety kladla „prokleté otázky“.

V první studii *O smyslu oběti* – jakož i v dalším opusu – nezapře Kautman existencialistický směr svého myšlení již v první větě („V okamžiku, kdy je člověk zrozením nezávisle na své vůli vržen do existence...“ s. 13); před ekology a Josefem Šmajsem formuluje tezi o protipřírodnosti etiky, osudově rozporné povaze člověka jako součásti přírody, která se z ní vydělila a postavila se proti ní. Člověk je podle Kautmana podivný tvor: ztratil téměř všechny instinkty a nahrazuje je složitou soustavou znaků (s. 22), již často dochází k řešení, které bylo instinktivnímu člověku dávno známo: „Po staletí medicína doporučovala zánětlivé procesy a otoky udržovat v teple, dnes naopak se vyžaduje, aby se držely v chladu. Desetiletí se nařizovalo, aby se otevřené rány, například po vytržení zubu, vyplachovaly a dezinfikovaly, nyní se naopak vyžaduje po jednorázové dezinfekci nechávat ránu v naprostém klidu, aby se co nejrychleji zacelila.“ – s. 22). To, co člověka delimituje z přírody, je však především reflexe vlastní konečnosti a smrtelnosti celé biosféry a Země jako takové; východiskem z toho může být sebevražda nebo sebeobětování, které drasticky upomene na nutnost obratu v lidských dějinách: „Jestliže se někdo řítí k okraji strmé skály, pod níž zeje hluboká propast, jistě nikdo nebude nazývat reakcionářem toho, kdo se ho bude snažit zadržet a vrátit zpátky. Tím méně pak toho, kdo se sám dobrovolně vrhne do propasti, aby ostatní varoval. Nepochybně zahyne, ale bez jeho oběti se vrhnou do propasti všichni.“ (s. 72).